

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอสาระสำคัญตามลำดับ ดังนี้

1. การบริหารสถานศึกษา
  - 1.1 ความหมายของการบริหารและการบริหารสถานศึกษา
  - 1.2 หลักการและแนวคิดการบริหารสถานศึกษาประถมศึกษา
2. การนิเทศการศึกษา
3. การนิเทศภายในสถานศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การบริหารสถานศึกษา

1. ความหมายของการบริหารและการบริหารสถานศึกษา

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2526 : 12) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งเรียกว่า ผู้บริหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม การดำเนินงานต่าง ๆ จะต้องเป็นไปตามระบบที่สังคมกำหนดไว้

ประพันธ์ สุริหาร (2537 : 2) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ที่บุคคลร่วมกันกำหนด โดยอาศัยกระบวนการอย่างมีระบบ ระเบียบและการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ การทำงานให้สำเร็จ โดยอาศัยความพยายามหรือการกระทำของบุคคลอื่น

ธงชัย สันติวงษ์ (2533 : 12) กล่าวถึง ความหมายของการบริหารว่า การบริหารเป็นงานของหัวหน้างานทุกคนที่จะต้องปฏิบัติในฐานะที่เป็นผู้นำกลุ่ม ซึ่งจะต้องมี

ภารกิจในการเป็นผู้จัดการระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ และประสานกิจกรรมหรืองานที่ทำให้เข้ากันได้ เป็นผลงานของส่วนรวมและทั้งนี้จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในผลสำเร็จที่จะต้องประกันไว้ว่างานขององค์การจะต้องสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ในที่สุด สภาพการทำงานของนักบริหารส่วนสำคัญอยู่ที่การชี้แนะและกำกับการทำงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ และได้ผลมากที่สุดตลอดเวลา ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จคือ คน ซึ่งเป็นผู้ลงทุนและกำหนดเป้าหมายที่จะดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ

สมยศ นาวิการ (2536 : 12) ได้อธิบายความหมายของการบริหารว่า การบริหารหมายถึง กระบวนการวางแผน การจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

สุทธิ ทองประดิษฐ์ (2533 : 75) ได้ให้ความหมายของการบริหารและผู้บริหารไว้ว่า การบริหาร (Administration) หมายถึง กระบวนการร่วมมือกันของบุคคลเพื่อผลักดันทรัพยากรการบริหารพื้นฐานต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงานที่มีอยู่พร้อมที่จะใช้ให้เคลื่อนไหวไปในทิศทางที่เป็นวัตถุประสงค์ขององค์การ และผู้บริหาร (Administrator) หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้างาน ผู้บังคับบัญชา และผู้นำที่มีตำแหน่งอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ทั้งที่ได้จากการแต่งตั้งและคัดเลือกเข้ามาบริหารงาน เพื่อความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าขององค์การ

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า การบริหารหมายถึง การวางแผนอย่างมีศิลป์ในการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ร่วมกันกำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และใช้กระบวนการอย่างเป็นระบบ ตลอดจนวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

สำหรับการบริหารสถานศึกษานั้น มีนักการศึกษาและผู้รู้หลายท่าน ได้ให้ความหมายและแสดงความคิดเห็นไว้อย่างน่าสนใจ ดังต่อไปนี้

พนัส หันนาสินทร์ (2524 : 3) แสดงความคิดเห็นไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาแตกต่างจากการบริหารธุรกิจ คือ การบริหารธุรกิจผลที่ได้คือ กำไร ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลัก แต่การบริหารสถานศึกษาผลที่ได้คือ คนที่ได้รับการพัฒนา จึงสรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการทางการจัดการศึกษาของผู้บริหาร เพื่อให้เด็กและเยาวชนของสถานศึกษามีความรู้และได้พัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

สถาพร ชันโต (2526 : 3) กล่าวถึง การบริหารสถานศึกษาว่า เป็น การให้บริการทางการศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านความรู้

ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม พฤติกรรมและคุณธรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และประเทศชาติ

หวน พินรุพันธ์ (2528 : 7) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาคือ การดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อบริหารและจัดการศึกษาให้แก่สมาชิกในสังคม เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

กล่าวโดยสรุป การบริหารสถานศึกษา หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายพยายามจัดขึ้น เพื่อเป็นการให้ความรู้และสร้างเสริมประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน และสมาชิกของสังคม ให้มีการพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ สูงขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

2. หลักการและแนวคิดการบริหารสถานศึกษาประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 3) ได้สรุปเกี่ยวกับลักษณะการบริหารสถานศึกษาที่เป็นหลักสากลไว้ 9 ประการ ได้แก่

1. การบริหารต้องมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย
2. ต้องการอาศัยปัจจัยบุคคลที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
3. จะต้องใช้ทรัพยากรเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
4. มีลักษณะการดำเนินการ เป็นกระบวนการทางสังคม
5. เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
6. อาศัยความร่วมมือร่วมใจเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์
7. เป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล
8. มีลักษณะเป็นการตรวจสอบข้อปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด
9. การบริหารไม่มีตัวตนแต่มีอิทธิพลต่อความเป็นมนุษย์

แนวคิดเป็นกรอบสำคัญของการดำเนินการ การบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารต้องเข้าใจแนวคิดในการบริหาร เพื่อให้การปฏิบัติได้ตรงเป้าหมาย ไม่เสียเวลาและทรัพยากรต่าง ๆ โดยเปล่าประโยชน์ หลักการและแนวคิดการบริหารสถานศึกษาประถมศึกษาที่สำคัญดังต่อไปนี้(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 2 – 5)

1. สถานศึกษาเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยงานปฏิบัติ ผลการดำเนินงานทางการศึกษาเป็นอย่างไร สังเกตได้จากผลที่เกิด จากการปฏิบัติงานของสถานศึกษา

2. ภารกิจหลักของสถานศึกษา คือ การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้

ผู้เรียน บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นั่นคือคุณภาพทางด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในทุกกลุ่มประสบการณ์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตลอดจนสุขภาพและอนามัยที่ดี

3. ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพทางการศึกษามีหลายอย่างเช่น ระบบการบริหาร ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ โดยถือว่าผู้บริหารสถานศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด

4. การบริหารงานจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถคุณลักษณะที่ดีและมีคุณธรรมของผู้บริหาร ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ คือผู้บริหารที่สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการศึกษาจนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

5. งานบริหารสถานศึกษามีหลายอย่าง แต่จะครอบคลุม 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการการเงินและพัสดุ งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน

6. ในบรรดางานทั้ง 6 งาน งานวิชาการเป็นหลักที่สำคัญที่สุดในการที่นักเรียนจะบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ส่วนงานอื่น ๆ เป็นงานเสริมและสนับสนุนให้งานวิชาการประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

7. ในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจะต้องตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับเด็กนักเรียนเป็นสำคัญ

8. ทรัพยากรในการบริหารสถานศึกษาที่สำคัญ ๆ มี 4 อย่าง คือ บุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์และระบบการบริหารจัดการบริหารบุคคลสำคัญที่สุด

9. การบริหารทั้ง 6 งานของสถานศึกษาจะดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยกระบวนการบริหารอย่างน้อย 4 ขั้นตอน ได้แก่

9.1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของสถานศึกษา

9.2 การวางแผน

9.3 การดำเนินงานตามแผน

9.4 การประเมินผล

10. ทักษะที่สำคัญและจำเป็นในการบริหาร ได้แก่ ทักษะด้านเทคนิควิธี ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านความคิดรวบยอดของหน่วยงาน ผู้บริหารจะใช้ใช้ทักษะด้านใดด้านหนึ่งมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับระดับปริมาณในหน้าที่เป็นสำคัญ

11. การบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ

ดังต่อไปนี้

11.1 ยึดภารกิจหรือวัตถุประสงค์ หลักของสถานศึกษาเป็นสำคัญ นั่นคือคุณภาพของนักเรียนที่กำหนดในจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดขึ้น ต้องมุ่งประโยชน์ที่จะเกิดกับนักเรียนเป็นสำคัญ

11.2 การที่สถานศึกษาจะบรรลุภารกิจหลักได้ดั่งนั้น ต้องอาศัย กระบวนการวางแผนการบริหารอย่างเป็นระบบและดำเนินงานตามแผนที่กำหนดให้ การวางแผนการบริหารที่ดี หมายถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ไปแล้วครึ่งหนึ่ง

11.3 การวางแผนการบริหารสถานศึกษา จำเป็นต้องครอบคลุมงาน ทั้ง 6 งาน ที่กล่าวมาแล้ว โดยถือเอางานวิชาการเป็นหลัก ส่วนงานอื่นเป็นงานสนับสนุนให้ งานวิชาการบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินการแนวคิดการบริหาร สถานศึกษาประถมศึกษาดังกล่าว จะดำเนิน ไปด้วยดีและประสบผลสำเร็จได้จะต้องอาศัยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. คุณธรรมที่ดีและการเป็นผู้นำของผู้บริหาร
2. บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการบริหาร
หมายถึงการใช้กระบวนการกลุ่มในการบริหาร
3. การใช้เทคนิคการนิเทศ การควบคุม กำกับติดตามและประเมินผลอย่าง
เหมาะสมของผู้บริหาร
4. การตัดลินแก้ปัญหาอย่างมีระบบ
5. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในสถานศึกษา
6. การใช้ภาวะผู้นำในสถานศึกษา
7. เทคนิคการนำการประชุม
8. การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ
9. การประชาสัมพันธ์สถานศึกษา

จากภารกิจการบริหารสถานศึกษาประถมศึกษาดังกล่าวแล้ว ถ้าพิจารณาถึงวัตถุประสงค์หลัก สามารถจำแนกการบริหารออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. งานหลัก เป็นงานที่เน้นให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยตรง ซึ่งได้แก่งานวิชาการนั่นเอง
2. งานสนับสนุน เป็นงานส่งเสริมให้การปฏิบัติงานหลักเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพการที่จะบริหารสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหาร

คือบุคคลสำคัญที่จะส่งเสริมผลักดันให้เกิดความสำเร็จได้ โดยอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ด้านเป็นแรงสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน นักการภารโรง ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาหรือบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และระบบการจัดการที่ดี

การนิเทศการศึกษา

1. ความหมายของการนิเทศการศึกษา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

ภิญโญ สาธร (2526 : 232) ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในการแนะนำครูให้รู้จักปรับปรุงวิธีการสอน

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2527 : 34) สรุปว่า การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามในทุกวิถีทางของผู้เชี่ยวชาญที่จะช่วยพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่ให้การศึกษา ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาตามเป้าหมายที่กำหนดให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

สงัด อุทรานันท์ (2540 : 3) กล่าวว่า งานนิเทศ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้คำแนะนำ การให้การสนับสนุน ช่วยประสานงานเป็นผู้นำในการคิดปฏิบัติงาน โดยตรงในบางกรณี ตลอดจนอาจเป็นเรื่องของการจัดการและการควบคุมเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงบรรลุผลตามความมุ่งหวังที่ได้ตั้งไว้

บันลือ พงศ์วัน (2537 : 2) ได้กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาไว้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นงานในรูปกระบวนการอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยส่งเสริมให้มีการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอน และปรับปรุงวิธีสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูง

กิติมา ปรีดีดิถก (2542 : 389) ให้ความหมาย การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการชี้แนะ ชี้นำ และให้ความร่วมมือในกิจกรรมของครู ในการปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : คำนำ) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา คือกระบวนการที่ผู้นิเทศใช้กระตุ้น ชี้แนะ ทำทนาย ริเริ่ม ร่วมทำ สนับสนุนให้มีการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้สูงขึ้นเสมอ ตรงตามความต้องการที่แท้จริง

ของการพัฒนา โดยผ่านครูและผู้บริหารสถานศึกษา

กลิคแมน (Glickman, 1990 : 6) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา โดยทั่วไปว่า เป็นแนวคิดเกี่ยวกับงานและพันธกิจที่เกี่ยวข้องและช่วยปรับปรุงการเรียน การสอน

บริดส์และจัสแมน (Briggs and Justman, 1982 : 2) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การประสานงาน กระตุ้น และแนะนำ เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม

แฮร์ริส (Harris, 1975 : 10 - 11) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง สิ่งที บุคลากรในสถานศึกษากระทำต่อบุคคล หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะคงไว้หรือ เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงการดำเนินการเรียนการสอนในสถานศึกษา มุ่งให้เกิดประสิทธิภาพใน ด้านการสอนเป็นสำคัญ

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น สรุปความหมายของ การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ให้เกิดความร่วมมือในการ พัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมาย ของหลักสูตร ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน

2. ความสำคัญและความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา

การศึกษาในช่วงชั้นที่ 1-2 เป็นการศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษา ขั้นพื้นฐานในการพัฒนาคน การจัดการศึกษาจะได้ผลดีมีคุณภาพขึ้นอยู่กับ 3 กระบวนการ คือ กระบวนการบริหารการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งทั้ง 3 กระบวนการจะต้องมีความสอดคล้องร้อยรัดกันจึงจะทำให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จ กระบวนการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญมากกว่ากระบวนการ หนึ่ง กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอน เมื่อบุคลากรมีหน้าที่จัด กิจกรรมการเรียนการสอนได้รับความรู้ ได้รับการแนะนำ ส่งเสริม สนับสนุน ได้รับการ ช่วยเหลือในส่วนที่มีปัญหา มีการนิเทศ ติดตาม รวมทั้งให้กำลังใจจากผู้นิเทศแล้วก็จะ สามารถที่จะพัฒนางาน พัฒนาระบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ นั่นก็ย่อม หมายถึงนักเรียนก็จะมีคุณภาพตามไปด้วย และมีนักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงความ จำเป็นในการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

วิจิตร วรุตบางกูร (2542 : 10) กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศ การศึกษาในระบบการศึกษา คือ

1. สภาพสังคมที่เปลี่ยนไปทุกขณะ การศึกษาจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้

สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

2. ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นโดยไม่หยุดยั้ง แม้แนวคิดในเรื่องการเรียนการสอนก็เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้ครูมีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ

3. การแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนการสอนพัฒนาขึ้น จำเป็นต้องได้รับการชี้แนะหรือนิเทศการศึกษาจากผู้ชำนาญการ โดยเฉพาะ จึงจะทำให้แก้ไขปัญหาลำเร็จลุล่วง

4. การศึกษาของประเทศไทยไม่อาจรักษามาตรฐานไว้ได้ จะต้องมีกระบวนการควบคุมดูแลระบบการนิเทศการศึกษา

ชาญชัย อาจิณสมภาร (2545 : 5) ได้ให้เหตุผลความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา ไว้ 4 ข้อ คือ

1. การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและยุ่งยาก จำเป็นต้องมีการนิเทศเพื่อเป็นการให้บริการแก่ครูจำนวนมากที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน
2. การนิเทศการศึกษาเป็นงานที่มีความจำเป็นต่อความเจริญของงานของครู แม้ว่าจะได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ครูก็ต้องปรับปรุง ฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ ในขณะที่ทำงานในสถานการณ์จริง
3. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครูในการเตรียมการสอน
4. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่เสมอ

บันลือ พฤษะวัน (2543 : 11) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. การจัดการศึกษาทุกระดับ จะต้องรับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการดำรงชีวิตในปัจจุบัน การนิเทศการศึกษาย่อมจะช่วยให้การพัฒนาหลักสูตร และการจัดเตรียมการเรียนการสอนให้สอดคล้องทันกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

2. เนื่องจากวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้เจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ตลอดจนแนวคิดทางการสอนใหม่ได้รับการค้นพบจากการ

ค้นคว้าวิจัยตลอดเวลาจึงจำเป็นต้องมีการนิเทศการศึกษา เพื่อจะช่วยให้ครูได้มีความรู้ความเข้าใจที่จะใช้นวัตกรรมในการเรียนการสอนได้ทันสมัย

3. วิชาชีพทางการสอนเป็นวิชาชีพชั้นสูง จะต้องได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าให้สอดคล้องสมกับวิชาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นธรรมชาติของการพัฒนาวิชาชีพ

4. งานการจัดการศึกษาเป็นงานละเอียดอ่อนลึกซึ้ง มักจะประสบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จากสังคมที่เปลี่ยนแปลงจึงจำเป็นต้องใช้เทคนิคทางการนิเทศเข้าช่วยแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปควบคู่กับการจัดการเรียนการสอน เพื่อแก้ไขสถานการณ์แห่งปัญหาและอุปสรรค ทั้งทางวิชาการและการดำรงชีวิตที่ดีแก่เยาวชนของชาติ

5. เป็นธรรมชาติของการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการสอน ทั้งปริมาณและคุณภาพทางการสอน และระยะเวลาอันยาวนานในการสอนของครูแตกต่างกันมาก จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการนิเทศเข้าช่วยพัฒนาการ ทั้งทางด้านวิชาการและจิตใจของครูผู้สอนควบคู่กัน

6. ความต้องการในการปรับปรุงคุณภาพของชีวิตของผู้เรียนให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ระเบียบประเพณีของท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ศึกษานิเทศก์ และผู้นิเทศที่จะชี้แนะและพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวขึ้น

7. งานนิเทศการศึกษาอีกส่วนหนึ่ง ที่จำเป็นต้องใช้ผลงานการวิจัยทางการศึกษาใหม่ ๆ มาช่วยในการปรับปรุงการเรียนการสอน ตลอดจนผลแห่งการค้นคว้าทดลองวิชาการนั้นย่อมต้องอาศัยการนิเทศการศึกษาเป็นตัวประสานสัมพันธ์กับครูผู้สอนได้ดี ด้วยเหตุผลความจำเป็นดังกล่าว ผู้มีหน้าที่นิเทศจึงควรจะต้องดำเนินการ เพื่อช่วยเหลือครูให้มีความสามารถในการปรับปรุงการเรียนการสอน หรือช่วยเหลือตัวเองในการสอนได้ ทำให้ครูก้าวทันโลกที่กำลังเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และก่อประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่

3. หลักการนิเทศการศึกษา

การที่จะดำเนินการนิเทศให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ จำเป็นต้องมีหลักในการปฏิบัติ นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

เมอร์ตัน และบรูคเนอร์ (กิติมา ปรีดีดิลก. 2542 : 274 ; อ้างอิงมาจาก Burton and Brueckner. 1995 : 71 – 72) ได้สรุปหลักการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1. การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา การนิเทศการศึกษาที่ดี ควรเป็นไปตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่วางไว้ ควรเป็นไปตามความจริงและกฎเกณฑ์

ที่แน่นอน

2. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิทยาศาสตร์ การนิเทศการศึกษาควรเป็นไปอย่างมีระเบียบ มีการปรับปรุงและประเมินผล การนิเทศควรจะมาจากการรวบรวมข้อมูล และการสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่เชื่อถือได้

3. การนิเทศการศึกษา ควรเป็นประชาธิปไตย การนิเทศการศึกษาจะต้องเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงานและใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

4. การนิเทศการศึกษา ควรจะเป็นการสร้างสรรค์ การนิเทศการศึกษาควรเป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

อาดัม และดิกกี (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2540 : 10 ; อ้างอิงมาจาก Adams and Dickey. 1956) ได้ให้หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการนิเทศการสอน ดังนี้

1. การนิเทศเป็นการส่งเสริมความเจริญงอกงาม

1.1 การจัดให้มีการฝึกอบรมด้านการเรียนการสอน เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักและวิธีการสอนต่าง ๆ

1.2 ช่วยพัฒนาความรู้ทางวิชาการเฉพาะ ให้เทคนิควิธีสอนอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

1.3 พัฒนาให้มีความเชื่อมั่นในการสอน และมีประสบการณ์ในการใช้สื่อการสอน

1.4 พัฒนาทัศนคติและอุดมการณ์ในการทำงานให้อยู่ในเกณฑ์

มาตรฐาน

1.5 พัฒนาประมวลรายวิชา โครงการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์แก่ผู้เรียน

1.6 ร่วมมือการจัดทำสื่อการสอนชนิดต่าง ๆ ที่จำเป็นและหาได้ในสถานศึกษา ในท้องถิ่น

1.7 ช่วยพัฒนาประสบการณ์การประเมินผลและเทคนิคการใช้ และเตรียมเครื่องมือประเมินผล

1.8 ช่วยวางแผนพัฒนาผู้เรียนที่มีปัญหาการเรียนและปัญหาอื่น ๆ

2. การนิเทศการศึกษามีความเป็นประชาธิปไตย

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำทางการศึกษามากกว่าที่จะเป็นโดยตำแหน่ง

2.2 ต้องยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ครูมีอิสระใช้ความสามารถของตนเอง พัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียนให้ดีขึ้น เปิดโอกาสให้ครูมีความคล่องตัวในการดำเนินงานต่าง ๆ ส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนการทำงาน

2.3 การใช้อำนาจหน้าที่ควรเป็นที่ยอมรับจากกลุ่มและหมู่คณะ

2.4 ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2.5 อำนาจยอมเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีประชาธิปไตยทุกคน มีโอกาสที่จะแสดงความสามารถ ความเป็นผู้นำ

2.6 ผู้บริหารสถานศึกษา คีษานีเทศก์ ครูจะต้องร่วมมือกัน เพื่อช่วยแก้ปัญหาด้านการเรียนการสอน

3. การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสร้างสรรค์

3.1 ผู้นิเทศและครูร่วมกันสร้างบรรยากาศในการนิเทศด้วยการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน

3.2 ผู้นิเทศให้อิสระแก่ครู ได้มีความคิดสร้างสรรค์ตามความสามารถของแต่ละคน

4. การนิเทศยึดหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์

4.1 ให้การยอมรับนับถือบุคคลอื่น เป็นพื้นฐานในการสร้างมนุษยสัมพันธ์

4.2 ให้ความเห็นอกเห็นใจคนอื่นอย่างบริสุทธิ์

4.3 สร้างความเชื่อถือและศรัทธาให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือ เพื่อสร้างมิตรภาพกับบุคคลอื่น ๆ

5. การนิเทศเพื่อสร้างเสริมขวัญกำลังใจ

5.1 ขวัญและกำลังใจของครูดี ย่อมส่งผลในการทำงานไปด้วย

5.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ขึ้นอยู่กับขวัญของครูที่ให้กำลังใจแก่ผู้เรียน

5.3 ครูเองก็ต้องการขวัญและกำลังใจ

5.4 การดำเนินงานควรเป็นไปด้วยความสมัครใจ ตามความสามารถ

ของแต่ละบุคคล

6. การนิเทศการเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอน

6.1 งานนิเทศเป็นการส่งเสริมการเรียนการสอน

6.2 งานนิเทศเป็นการปรับปรุงการสอนของครู

6.3 งานนิเทศเป็นการพัฒนาหลักสูตร

6.4 การประเมินผลการสอนมีความจำเป็นในการปรับปรุงการเรียน

การสอน

7. การนิเทศเป็นการประสานสัมพันธ์ระหว่างงานนิเทศกับงานอื่น ๆ

7.1 การให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างการนิเทศการศึกษา
กับงานอื่น ๆ การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานอื่น

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 :
28) กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษา ที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติไว้ ดังนี้

1. มีความถูกต้องตามหลักวิชา หมายถึง การดำเนินงานให้เป็นไปตาม
วัตถุประสงค์และนโยบายที่วางไว้ ตามสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ ตามความเป็นจริงและกฎเกณฑ์
ที่แน่นอน

2. เป็นวิทยาศาสตร์ หมายถึง การทำงานอย่างเป็นระบบ มีวิธีการใน
การศึกษา ปรับปรุงและประเมินผล โครงการนิเทศงานวิชาการในสถานศึกษา จะเกิดจากการ
วิเคราะห์การรวบรวมข้อมูลและสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่เชื่อถือได้

3. เป็นประชาธิปไตย หมายถึง จะต้องเคารพในความแตกต่างระหว่าง
บุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน และรู้จักใช้ความสามารถในการปฏิบัติงาน
เพื่อให้งานนั้นดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

4. เป็นการสร้างสรรค์ หมายถึง เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของ
แต่ละบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

5. เป็นการสร้างความเชื่อมั่น หมายถึง เป็นการเสริมสร้างความสามารถ
ของครู เพื่อให้มีความมั่นใจในการทำงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

6. เป็นการพัฒนางาน หมายถึง เป็นการพัฒนาวิชาชีพครูมากกว่า
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

7. เป็นการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง หมายถึง การทำงานด้วยความ
เข้าใจอันดีต่อกัน มีความไว้วางใจกัน

ขารี มณีศรี (2538 : 201 – 202) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหาร ได้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษา เป็นการช่วยกระตุ้นเตือน การประสานงานและแนะนำให้เกิดความงอกงามแก่ครูโดยทั่วไป
2. การนิเทศตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย
3. การนิเทศเป็นกระบวนการส่งเสริม สร้างสรรค์
4. การนิเทศกับงานปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกัน
5. การนิเทศ คือ การสร้างมนุษยสัมพันธ์
6. การนิเทศมุ่งสร้างเสริมบำรุงขวัญ
7. การนิเทศมีจุดมุ่งหมายที่จะจัดช่องว่างระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยเฉพาะในชนบท

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการนิเทศการศึกษามีเป้าหมายหลักอยู่ที่คุณภาพนักเรียน การนิเทศการศึกษาจึงต้องผ่านครูและบุคลากรอื่นทางการศึกษาเพื่อไปสู่ที่นักเรียน หลักการนิเทศจึงมุ่งไปที่ครู เพื่อให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน โดยให้เกิดผลต่อการศึกษานักเรียนให้มีคุณภาพสูงสุด

4. จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษามีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศการศึกษาของแต่ละสถานศึกษา ซึ่งการนิเทศการศึกษามีหลายรูปแบบที่จะต้องดำเนินการในสถานศึกษา ซึ่งจุดมุ่งหมายหลัก คือ ต้องการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีเศรษฐกิจและสังคม ให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา นักการศึกษาได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา ไว้ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ และชโลม กิงคารวัฒน์ (2542 : 3) กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา เพื่อ

1. ให้ได้ผลงานดี มีคุณภาพสูง
2. พัฒนางาน
3. พัฒนาคน
4. ประสานงานและประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง
5. สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร

สังกัด อุทราสารนทร์ (2540 : 7-8) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้
คือ

1. เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพสูง กล่าวคือ มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น
2. เพื่อพัฒนางานให้ดีขึ้น กล่าวคือ เมื่อเกิดการนิเทศแล้วมีปัญหาจากการปฏิบัติงานน้อยที่สุด และผลงานที่ได้รับต้องมีคุณภาพสูงสุด
3. เพื่อประสานสัมพันธ์ หมายถึง การนิเทศที่ดีต้องประสานความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นิเทศกับผู้ปฏิบัติงาน เพื่อลดความขัดแย้งให้เหลือน้อยที่สุด
4. เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากร นั่นคือ เป็นการสร้างความเชื่อมั่น ความสุขและมีกำลังใจในการทำงานนั่นเอง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 24) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา ไว้ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
2. เพื่อแก้ปัญหา ในความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาของผู้บริหาร ผู้สอน และบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตร และให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
3. เพื่อพัฒนาวัตกรรมการเทคโนโลยี รูปแบบการเรียนการสอนและการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. เพื่อพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์อันจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานดังกล่าวได้รวมทั้งมีขวัญและกำลังใจในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์

จากแนวคิด หลักการ ข้อกำหนดและมาตรการเกี่ยวกับความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา จากนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคน ได้แก่ ครู นักเรียน ให้มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ พัฒนาวิธีการทำงานของครูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยตั้งอยู่บนรากฐานของการประสานสัมพันธ์ ก่อให้เกิดความเข้าใจกันและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เป็นผลต่อขวัญกำลังใจในการทำงาน ตลอดจนช่วยให้เกิดความมั่งคั่งทางวิชาการ วิชาชีพครู

และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนด้วย

5. กระบวนการนิเทศการศึกษา

สัจด์ อุทรานันท์ (2540 : 4-5) ได้นำเอากระบวนการนิเทศการศึกษาของไทย ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 วางแผนการนิเทศ (P = Planning) ขั้นนี้ ผู้นิเทศจะประชุมปรึกษาหารือเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหา ความต้องการจำเป็นของสิ่งที่จะต้องมีการนิเทศ รวมทั้งวางแผนตามขั้นตอนของการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศที่จะต้องจัดขึ้นอีกด้วย

ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ในสิ่งที่จัดทำ (I = Information) เป็นขั้นตอนของการให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะต้องดำเนินการว่าจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไร จะมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร และจะอย่างไรจึงจะทำให้ผลงานออกมามีคุณภาพ ขั้นตอนนี้จำเป็นทุกครั้งสำหรับการเริ่มการนิเทศที่จัดขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม และมีความจำเป็นสำหรับงานนิเทศที่เป็นไปอย่างไม่ได้ผลหรือได้ผลยังไม่ถึงขั้นที่พอใจ ซึ่งจำเป็นต้องมีการทบทวนให้มีความรู้ในการปฏิบัติงานที่ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติงาน (D = Doing) การปฏิบัติงานประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ

3.1 การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ ขั้นนี้ผู้ให้การนิเทศลงมือปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถที่ได้รับมาจากการดำเนินงานในขั้นที่ 2

3.2 การปฏิบัติงานของผู้ให้การนิเทศ ขั้นนี้ผู้ให้การนิเทศจะทำการนิเทศและควบคุมคุณภาพให้งานสำเร็จออกมาตามกำหนดเวลาและมีคุณภาพ

3.3 การปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนการนิเทศ ผู้บริหารก็จะให้บริการสนับสนุนในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือใช้ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างได้ผล

ขั้นที่ 4 การสร้างขวัญและกำลังใจ (R = Reinforcing) ขั้นนี้เป็นขั้นการเสริมแรงของผู้บริหาร เพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจและบังเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 5 ประเมินผลผลิตและกระบวนการดำเนินงาน (E = Evaluating) ผู้นิเทศจะทำการประเมินผลงานและประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านไปแล้วเป็นอย่างไร หลังจากการประเมินผลการนิเทศได้พบว่า มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานไม่ได้ผลก็สมควรจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไข อาจทำได้โดยให้ความรู้ในสิ่งที่มาอีก

ครั้งหนึ่ง ถ้าผลงานออกมาไม่ถึงขั้นที่พอใจ หรือดำเนินการปรับปรุงวิธีการดำเนินการทั้งหมด สำหรับกรณีที่กระบวนการดำเนินการเป็นไปไม่ได้ผล ถ้าหากการประเมินผลงานและการดำเนินงานได้ผลดีก็สามารถดำเนินการต่อไปได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 20) ได้ดำเนินการนิเทศตามกระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ
- ขั้นที่ 2 การวางแผน
- ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ เครื่องมือและพัฒนาวิธีการ
- ขั้นที่ 4 การปฏิบัติในการนิเทศการศึกษา
- ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผลและรายงาน

แฮร์ริส (Harris, 1975 : 14 – 15) นำแนวคิดจากกระบวนการบริหารงานของแอลแลน (Allen) มาเสนอมีชื่อเรียกย่อว่า “POLCA” ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. Planning Processes (P) หมายถึง การวางแผนในการปฏิบัติงานโดยคิดว่าทำอะไร กำหนดจุดมุ่งหมายของงาน พัฒนาการทำงาน กำหนดที่จะดำเนินการ คาดคะเนถึงผลที่จะได้รับจากโครงการและการวางโครงการ

2. Organizing Processes (O) หมายถึง การจัดโครงสร้างของงาน ดำเนินการ โครงสร้างความสัมพันธ์ของงาน แบ่งงานโดยกำหนดหน้าที่ในการปฏิบัติงาน มีการประสานงาน มอบหมายอำนาจให้ตามหน้าที่ วางโครงการของหน่วยงานและพัฒนานโยบายต่าง ๆ

3. Leading Processes (L) หมายถึง บทบาทในฐานะผู้นำโดยการดำเนินการ การวินิจฉัยสั่งการ การคัดเลือกตัวบุคคล กระตุ้นให้บุคลากรทำงาน ลงมือปฏิบัติงานการสาธิตในการปฏิบัติงาน การให้คำแนะนำช่วยเหลือ การติดต่อสื่อสาร การให้กำลังใจและการให้คำแนะนำ ให้มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ให้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานแสดงและอธิบายในการปฏิบัติงาน

4. Controlling Processes (C) หมายถึง การควบคุมการปฏิบัติงาน ดำเนินการโดยการพิจารณา มอบหมาย ให้ความสะดวกในด้านต่าง ๆ พิจารณาการลงโทษ การแก้ไขทันทีเมื่องานผิดพลาด ให้บุคลากรออกจากงาน การคัดเตือนและกำหนดระเบียบการปฏิบัติงาน

5. Assessing Processes (A) หมายถึง การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน

วัดผลการปฏิบัติงาน วินิจฉัยการปฏิบัติงาน

การนิเทศภายในสถานศึกษาประถมศึกษา

1. ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นเรื่องที่ได้กล่าวถึงกันมาเป็นระยะเวลานานพอสมควร ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้

สังัด อุทรานันท์ (2540 : 200) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศภายในเป็นกระบวนการทำงานของผู้บริหาร หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ในการพัฒนาคุณภาพการทำงานของครูและบุคลากรภายในสถานศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์สูงสุดในการเรียนของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 525) ได้สรุปความหมายของการนิเทศภายในว่า เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับบุคลากรในสถานศึกษา ในการแก้ไขปรับปรุงพัฒนาการทำงานของครูให้มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อคุณภาพนักเรียน

ชารี มณีศรี (2538 : 201) ได้นิยามความหมายไว้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษาหมายถึง ความพยายามทุกชนิดของผู้ที่อยู่ในสถานศึกษา ตั้งแต่ผู้บริหารลงไป ในอันที่จะปรับปรุงส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้ดีขึ้น

รัชณี พรรตพานิช (2542 : 32) กล่าวว่า การนิเทศภายใน หมายถึง การนิเทศโดยบุคลากรภายในหน่วยงานเดียวกัน เช่น ผู้บริหารให้การนิเทศแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเกี่ยวกับการงานทุกงาน หรือผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าภาควิชา หัวหน้าฝ่าย หัวหน้าแผนก ให้การนิเทศเกี่ยวกับงานภายในฝ่ายหรือแผนกของงานหรือกลุ่มคนที่ได้รับมอบหมายหรือรวมกลุ่มกันเองทำการนิเทศเกี่ยวกับงานของตนโดยมีความมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 51) ได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาว่า หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือครูในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก คือ การสอนหรือการสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านของนักเรียน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ

อารมณ์ และสังคมได้ตามวัยและศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2546 : 52) การนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา หมายถึงการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่ทำร่วมกับครูในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้

เบน เอ็ม แฮริส (Ben M. Harris. 1975 : 97) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง สิ่งที่บุคคลในสถานศึกษากระทำต่อบุคคลหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำเนินงานหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน โดยมุ่งให้เกิดประสิทธิภาพในด้านการสอน เป็นสำคัญ

เก็ลิน จี อาย (Gien G Eye. 1971 : 101) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ ภารกิจของผู้บริหารที่จะต้องพยายามประยุกต์ความรู้ ทักษะบุคคลให้สามารถนำบุคคล วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งแวดล้อมมาสร้างเป็นแผนงานการนิเทศ โดยคำนึงถึงการพัฒนาจุดมุ่งหมายของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม

จากความหมายดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของผู้บริหาร และบุคลากรในสถานศึกษาที่มีการริเริ่ม และจัด ดำเนินการตามความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษานั้น ๆ และมีวัตถุประสงค์ที่จะ พัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากร อันจะส่งผลให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษามี คุณภาพสูงสุด

2. ความจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นมาตรการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาการศึกษาใน สถานศึกษา เพราะสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละสถานศึกษาแตกต่างกัน ผู้นิเทศ ภายนอกนิเทศไม่ทั่วถึงและไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งนักการศึกษาได้กล่าวถึงความ จำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ ดังนี้

สงัด อุทรานันท์ (2540 : 205) ได้กล่าวว่า ในปัจจุบันการนิเทศภายใน สถานศึกษา มีความสำคัญและความจำเป็นมากขึ้น ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

1. ศึกษานิเทศก์โดยตำแหน่งมีจำนวนจำกัดจึงไม่สามารถสนอง ความต้องการทางการนิเทศการศึกษาต่าง ๆ ได้ทั่วถึง
2. สภาพปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน จึงเป็นการยากที่ศึกษานิเทศก์ซึ่งอยู่ภายนอก จึงเป็นการยากที่จะเข้าใจปัญหาและความต้องการ ของสถานศึกษา

3. ในสภาพปัจจุบันบุคลากรในสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถเพียงพอและบางคนยังมีความชำนาญในเฉพาะสาขาวิชาอีกด้วย จึงสมควรจะใช้ทรัพยากรเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และยังเป็นการสร้างความรักซึ่งกันและกันอีกด้วย

4. เป็นการสอดคล้องกับปรัชญา หลักการ และวิธีการของการนิเทศสมัยใหม่ ซึ่งการนิเทศสมัยใหม่จะเกิดขึ้นโดยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่จะต้องมีคนมาคอยชี้แนะให้ทำงานอยู่ตลอดเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 51) กล่าวถึงความจำเป็นทางการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ ดังนี้

- 1.ศึกษานิเทศก์มีจำนวนจำกัด นิเทศได้ไม่ทั่วถึงสภาพปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาแต่ละแห่งที่มีความแตกต่างกัน
  2. บุคลากรในสถานศึกษาปัจจุบันที่มีศักยภาพสูง การนิเทศภายในจะช่วยให้กระตุ้นให้ครูได้ใช้และพัฒนาศักยภาพของตนเองได้สูงสุด คุณภาพการศึกษาเกิดจากความร่วมมือและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสถานศึกษา การนิเทศภายในจะส่งเสริมและเร่งระดมความร่วมมือกันได้ดีที่สุด
  3. สภาพปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน เป็นการยากที่ศึกษานิเทศก์ ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกจะรู้สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาได้
  4. เป็นความสอดคล้องกับปรัชญา หลักการ และวิธีการของการนิเทศที่ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นความร่วมมือซึ่งกันและกัน
- สมเดช สีแสง (2543 : 130) ได้สรุปความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ว่า

1. การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษา ภายใต้ข้อตกลงซึ่งกำหนดร่วมกัน จึงก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่องานตามบทบาทหน้าที่ด้วยความพึงพอใจของผู้ร่วมงานทุกฝ่าย
2. การเปลี่ยนแปลงของสังคม ความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้การจัดกิจกรรมการนิเทศด้วยวิธีการต่าง ๆ สามารถช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสพัฒนาตนเอง มีความมั่นใจในการทำงานและส่งผลให้เกิดขวัญและกำลังใจ
3. การปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นวิธีการทาง

วิทยาศาสตร์ ก่อให้เกิดระบบงานที่มีระเบียบ ติดตามและประเมินผลงานได้สะดวก

ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ (2540 : 179) ได้ให้เหตุผลความจำเป็นในการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้

1. การนิเทศเป็นการส่งเสริมคุณภาพด้านการเรียนการสอนในสถานศึกษา
2. ครูควรได้รับการนิเทศเพื่อการพัฒนาความสามารถด้านการเรียนการสอนและความก้าวหน้าทางวิชาการ
3. สถานศึกษาต้องมีการนิเทศภายใน เพราะเป็นโครงการที่ประกอบด้วย ข้อมูลจากการนิเทศจะช่วยในการจำแนกคุณภาพครู และยังสามารถช่วยในการตัดสินใจปัญหาบางอย่างในสถานศึกษาได้
4. การนิเทศสามารถกระตุ้นชี้นำทางความคิดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นกับครูภายในสถานศึกษา โดยเฉพาะที่นำเอาเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ จะเป็นการช่วยเก็บข้อมูลในการนิเทศการศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ
5. สถานศึกษามีความจำเป็นจะต้องทำต่อเนื่องกันไป เพราะไม่มีหลักประกันว่าครูที่ผ่านสถาบันฝึกหัดครูแล้วจะเป็นครูที่มีประสิทธิภาพตลอดไปโดยไม่ต้องมีการนิเทศ เพราะความก้าวหน้าทางวิชาการเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ
6. เป็นการให้ครูเข้าใจวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั่ว ๆ ไป ปรัชญาของสถานศึกษา วัตถุประสงค์ของสถานศึกษา เพื่อช่วยให้การดำเนินการสอนบรรลุวัตถุประสงค์
7. เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของคณะครู และก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในการทำงาน เพื่อจะได้ร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายอันเดียวกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรักและภูมิใจในอาชีพที่ตนปฏิบัติอยู่

จากเหตุผลดังกล่าว การนิเทศภายในสถานศึกษามีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการนิเทศที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของสถานศึกษา ผู้ทำการนิเทศรู้ปัญหาอย่างแท้จริง และเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาได้ทำงานร่วมกันเป็นการพัฒนาตนเองอีกทางหนึ่งด้วย

3. จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 526) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ ดังนี้

1. เป็นการช่วยให้ครูผู้สอนสามารถปรับปรุงตนเองและกิจกรรมการเรียน

การสอน

2. สามารถพัฒนาพฤติกรรมบุคลิกภาพการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น
3. สนับสนุนความรู้ความสามารถของครูในการจัดกิจกรรมการเรียน

การสอน

4. กำกับ ควบคุม ติดตามผลปฏิบัติงานของครูในการปฏิบัติงาน

อย่างต่อเนื่อง

5. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกันเป็นคณะ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2540 : 21) กล่าวว่า การนิเทศภายในมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นการมุ่งพัฒนา ครูอาจารย์ภายในสถานศึกษาให้รู้จักวิธีการปรับปรุงการเรียนการสอน ให้ดีขึ้นและเพื่อทำให้การศึกษาเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหมายของการศึกษา

บันลือ พงกษะวัน (2537 : 13) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการนิเทศภายในสถานศึกษาดังนี้ คือ มุ่งพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานให้ได้รับความรู้ เพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น มุ่งพัฒนางาน หมายถึง งานการเรียนการสอนและสร้างสรรค์งานให้มีประสิทธิภาพ มุ่งส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดการเรียน การศึกษาและการนิเทศ ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษาในอันที่จะได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายในชุมชน ส่งเสริมการสร้างขวัญกำลังใจของบุคลากรให้ทำงานด้วยความมั่นใจมีกำลังใจในการทำงาน ประสานงานในการทำงานและอำนวยความสะดวก ส่งเสริมการนิเทศจากภายนอกอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาจึงเป็นการพัฒนาครูเพื่อให้สามารถพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนด

จากเหตุผลดังกล่าว การนิเทศภายในสถานศึกษาจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือครู ในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการจัดการเรียนการสอนหรือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการนิเทศภายในยังเป็นการทำงานร่วมกัน พัฒนางานร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน เกิดความสามัคคีในหมู่คณะอีกด้วย

4. หลักการนิเทศภายในสถานศึกษา

สังัด อุทรานันท์ (2540 : 42) ได้กำหนดหลักการสำคัญการจัดการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องถือว่า การนิเทศการศึกษาเป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษาโดยตรง สำหรับการดำเนินการจะดำเนินการเอง

หรือมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนก็ได้

2. การนิเทศภายในสถานศึกษาจะสำเร็จลงได้ จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ
  3. จะต้องตระหนักถึงความเข้าใจว่าการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษานั้นเป็นการทำงานร่วมกัน เพื่อใช้พัฒนาเพื่อนร่วมงานให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงสุด
  4. บุคลากรในสถานศึกษาต้องมีการยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน
  5. การนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษาจะต้องเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
  6. การสร้างเสริมกำลังใจของผู้บริหารจะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน และส่งผลต่อความสัมพันธ์ของการนิเทศในสถานศึกษาด้วย
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 9) ได้กำหนดหลักการดำเนินงานโครงการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ ดังนี้

1. ดำเนินการภายใต้โครงสร้างการบริหารและภารกิจของหน่วยงานแต่ละระดับและสถานศึกษา และครอบคลุมการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระดับ ซึ่งได้แก่ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา
  2. มุ่งให้เกิดการพัฒนาตนเองตามศักยภาพ ด้วยการติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ใช้การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการนิเทศ และการบริหาร การสนับสนุน เป็นมาตรการสำคัญในการดำเนินงาน
- จากแนวคิดดังกล่าว จึงสรุปได้ว่าหลักการสำคัญในการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษามีดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องถือว่าการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นงานในความรับผิดชอบโดยตรง
2. การดำเนินงานบุคลากรในสถานศึกษาต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกันการดำเนินงานต้องถูกต้องตามหลักวิชาการ มีระบบที่ชัดเจนเป็นวิทยาศาสตร์ มุ่งให้เกิดพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพ
3. ต้องติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

5. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาต่อการนิเทศภายในสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษามีบทบาทเป็นทั้งผู้นิเทศและผู้สนับสนุนการนิเทศ ส่งเสริมสนับสนุนและให้ขวัญกำลังใจแก่บุคลากรในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ย่อมทำให้เกิดการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ ซึ่งนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาต่าง ๆ ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการนิเทศภายใน ดังนี้

กิมบอลด์ ไวล์ (Wiles Kimball. 1967 : 97) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นิเทศไว้ ดังนี้

1. บทบาทในด้านมนุษยสัมพันธ์
2. บทบาทในฐานะผู้นำ
3. บทบาทในการจัดและอำนวยการในหน่วยงาน
4. บทบาทในการคัดเลือกและใช้ประโยชน์ของบุคลากร
5. บทบาทในการสร้างขวัญกำลังใจของครู
6. บทบาทในการพัฒนาบุคลากร

ลูซิโอ และ แมกนิน (Lucio and Macneil. 1967 : 80) ได้กำหนดหน้าที่ของผู้บริหารไว้ดังนี้

1. มีหน้าที่วางแผนร่วมกับครูในการกำหนดนโยบายและจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา
2. มีหน้าที่บริหาร โดยการวินิจฉัยสั่งการ ประสานงานและกำหนดแนวทางที่จำเป็น
3. มีหน้าที่นิเทศการศึกษา โดยการให้คำปรึกษาหารือทั้งเป็นรายบุคคลและหมู่คณะเพื่อปรับปรุงคุณภาพการสอน
4. มีหน้าที่พัฒนาหลักสูตร
5. มีหน้าที่สาธิตการสอน โดยเป็นผู้จัดให้มีการสาธิตการสอน รวมทั้งการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ แก่ครูผู้สอนในสถานศึกษา
6. ทำการวินิจฉัยอย่างมีระเบียบแบบแผน เช่นการสำรวจ การศึกษาค้นคว้าแนวคิดต่าง ๆ ที่ดีเพื่อเผยแพร่ให้ครูนำไปใช้ในชั้นเรียน

สัจด์ อุทรานันท์ (2540 : 44) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารต่อการจัดการนิเทศการศึกษา ดังนี้

1. ต้องถือว่านิเทศการศึกษาเป็นหน้าที่ของตน แต่การปฏิบัติงานนิเทศนั้น จะดำเนินการเองหรือมอบหมายให้บุคคลอื่นทำหน้าที่แทนก็ได้

2. ร่วมวางแผนการจัดการนิเทศการศึกษาร่วมกับผู้นิเทศและผู้รับ การนิเทศ

3. เป็นผู้ให้การสนับสนุน การดำเนินการนิเทศการศึกษาโดยการให้บริการ และสนับสนุนในด้านวัสดุอุปกรณ์ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

4. สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา

สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 6) ได้กล่าวถึง ภารกิจของ ผู้บริหารต่อการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจกับการนิเทศภายในสถานศึกษา และ หลักสูตรประถมศึกษา

2. ร่วมประชุมวางแผนกับคณะครูในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการ เรียนการสอน

3. สนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ รวมถึงการสร้างขวัญกำลังใจ

4. เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ และเทคโนโลยีทางการศึกษาแก่ครู

5. กระตุ้นให้ครูเกิดการตื่นตัวอยู่เสมอในด้านวิชาการ

6. ติดตามและประเมินผลการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2546 : 21) ได้กล่าวว่า หน้าที่หลักของผู้บริหาร มี หน้าที่จะผลักดัน กระตุ้นและชักจูงให้บุคลากรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูซึ่งมีหน้าที่ตรงต่อ ตัวเด็กและให้การสอนแก่ตัวเด็กได้พัฒนาเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ และความสามารรถ เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2540 : 23) ได้กล่าวว่า การนิเทศเป็นหน้าที่ โดยตรงของผู้บริหารสถานศึกษาในการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน โดยมีบทบาท 3 ประการ คือ บทบาทในการพัฒนาหลักสูตร บทบาทในการเป็นผู้นำการเรียนการสอน บทบาทในการเป็นผู้ประเมินผลการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 97) กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีบทบาทดังนี้

1. ศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบนิเทศของสถานศึกษา สร้าง ความตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการพัฒนาระบบนิเทศของสถานศึกษา

ให้แก่คณะครูในสถานศึกษา และพัฒนาตนเอง

2. จัดหรือดำเนินการให้มีการจัดระบบนิเทศของสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลหลักในการดำเนินงาน
3. ให้ความรู้ ให้คำแนะนำแก่บุคลากรที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้นิเทศสถานศึกษาร่วมกับคณะครูดำเนินการพัฒนาระบบนิเทศภายในสถานศึกษา
4. ติดตามและประเมินผลดำเนินการร่วมกับคณะครูในสถานศึกษา และให้ข้อมูลป้อนกลับแก่คณะครูในสถานศึกษาให้เห็นความก้าวหน้าของตนเอง
5. เผยแพร่ความสำเร็จของคณะครูในสถานศึกษา ให้การเสริมแรง ยกย่องเพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยมีบทบาทสำคัญคือ เป็นทั้งผู้วางแผนการนิเทศ ผู้นิเทศ และผู้ให้การสนับสนุน ตลอดจนพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้มีคุณภาพ โดยจัดกิจกรรมการนิเทศภายในให้สอดคล้องกับความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนา และเหมาะสมกับศักยภาพของสถานศึกษาติดตามและประเมินผลการทำงาน ตลอดจนสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

6. กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นส่วนสำคัญยิ่งที่ช่วยให้การนิเทศการศึกษาในทุกระดับบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

6.1 ความหมายของกระบวนการนิเทศการศึกษา

ภิญโญ สาร (2526 : 30) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึง แบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่วางลำดับขั้นตอนไว้ต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบแบบแผนนั้นต้องเป็นแบบแผนที่มีลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2543 : 17) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึง แบบแผนการนิเทศการศึกษาที่มีระบบและขั้นตอนต่อเนื่องกันอย่างเป็นระเบียบและชัดเจน

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นการนิเทศการศึกษาในระดับสถานศึกษา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง แนวทางการจัดการนิเทศภายในสถานศึกษาที่มีระดับขั้นตอนในการดำเนินการอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ชัดเจน และ

นำไปปฏิบัติให้บรรลุผลตามจุดหมายได้

6.2 ขั้นตอนของกระบวนการนิเทศภายใน

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก การดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนอย่างมีระบบ ที่เรียกว่า กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาควบคู่ไปกับบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยบุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษาร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

กระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 54 – 59) ได้จัดลำดับขั้นตอนกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาประถมศึกษายเป็นระบบ 5 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา
  - ขั้นที่ 2 วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดพัฒนา
  - ขั้นที่ 3 การหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา
  - ขั้นที่ 4 การลงมือปฏิบัติ
  - ขั้นที่ 5 การติดตาม ประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข
- ขั้นที่ 1 การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา

การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลที่แสดงสภาพปัจจุบัน แล้วนำมาพิจารณากับเป้าหมายหรือสภาพความสำเร็จของงาน ถ้าข้อมูลแสดงสภาพปัจจุบันสอดคล้องกับข้อมูลแสดงความสำเร็จของงานหรือดีกว่าหรือสูงกว่าแสดงว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข แต่ต้องเพิ่มการพัฒนาต่อไป แต่ถ้าข้อมูลแสดงสภาพปัจจุบัน ไม่สอดคล้องกับข้อมูลแสดงความสำเร็จของงานหรือด้อยกว่าก็แสดงว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. กำหนดสภาพความจำเป็นและเกณฑ์ประเมิน
2. กำหนดตัวบ่งชี้ในการประเมิน
3. กำหนดแหล่งข้อมูล
4. กำหนดวิธีการ เครื่องมือและระยะเวลาที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
5. สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล
6. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
7. วิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำเป็นสารสนเทศ

8. พิจารณาเปรียบเทียบสารสนเทศแสดงภาพปัจจุบันกับสภาพความสำเร็จของงานหรือปลายทาง โดยใช้เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุง แก้ไข หรือพัฒนาต่อไปหรือไม่

9. เขียนข้อความที่แสดงถึงสภาพที่ต้องการปรับปรุงแก้ไข

10. เรียงลำดับความต้องการจำเป็นที่จะพัฒนาและนำเสนอให้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงอยู่เสมอ

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา

วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา หมายถึง การวิเคราะห์ผลหรือข้อมูลที่ได้จากการประเมิน และองค์ประกอบที่ส่งผลต่อสภาพความสำเร็จของงาน เพื่อประโยชน์ในการกำหนดจุดที่จะพัฒนาและการประเมินแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา การเลือกจุดที่จะพัฒนาให้เหมาะสมทำให้การนิเทศของสถานศึกษามีโอกาสและประสบความสำเร็จได้จุดที่จะพัฒนาอาจพิจารณาในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน
2. เจตคติต่อวิชาชีพ
3. ค่านิยมในการพัฒนาตนเอง
4. ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น
5. ความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนา

ขั้นที่ 3 การหาแนวทางเลือกเพื่อการพัฒนา

การหาแนวทางเลือกเพื่อการพัฒนา หมายถึง การพิจารณาเลือกยุทธศาสตร์ที่จะใช้ในการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้มีความเป็นไปได้หรือมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากที่สุด โดยนึกถึงจุดที่จะพัฒนาหรือข้อจำกัดของหน่วยงาน การหาแนวทางเพื่อพัฒนา มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา
2. พิจารณาแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้
3. พิจารณาข้อดีข้อเสียของแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้
4. เลือกแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมที่สุดที่จะให้บรรลุความต้องการ

ขั้นที่ 4 การลงมือปฏิบัติ

การลงมือปฏิบัติ หมายถึง การนำยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้มาลำดับ

ขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการ
2. กำหนดสิ่งสนับสนุนในการดำเนินการ ซึ่งได้แก่ งบประมาณ บุคลากร สิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น
3. กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ
4. วางแผนติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน
5. จัดทำแผนนิเทศของสถานศึกษา
6. ประชุมชี้แจง และมอบหมายงานให้ตรงความสามารถของ

ผู้นิเทศ

7. ผู้นิเทศจัดทำปฏิทินและประสานปฏิทินนิเทศกับผู้มีส่วน

เกี่ยวข้อง

8. ผู้นิเทศจัดกิจกรรมนิเทศตามแผนนิเทศที่มีขั้นตอนการดำเนินการตามปฏิทินที่กำหนดไว้
9. ผู้นิเทศบันทึกนิเทศและผลการนิเทศตามกิจกรรมที่ได้มอบหมาย และรายงานผลการนิเทศให้ผู้บริหารสถานศึกษาทราบ

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข

การประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขเป็นการรวบรวมข้อมูลในด้านการดำเนินนิเทศ ผลที่ได้ระหว่างดำเนินการ และเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการตามแผนการนิเทศ ข้อมูลที่ได้จะนำไปเปรียบเทียบกับสภาพความสำเร็จของแผนนิเทศ หากพบว่าไม่เป็นไปตามสภาพความสำเร็จที่กำหนดไว้จะต้องพิจารณาว่ามีความบกพร่องตรงไหน อย่างไร และหาวิธีพัฒนาให้ดีขึ้น หรือหากพบว่าการดำเนินการตามแผนนิเทศบรรลุผลที่คาดหวังไว้ แต่ดำเนินการพบว่ามีวิธีที่ดีกว่า มีประสิทธิภาพสูงกว่า ก็อาจพิจารณาปรับปรุงให้ดีขึ้นอีกได้จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้น

สรุปได้ว่า การดำเนินการตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัยขั้นตอนการดำเนินอย่างมีระบบและต่อเนื่อง จะต้องมีการร่วมกันวางแผนประเมินความต้องการความจำเป็นในการพัฒนา ร่วมกันหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา ร่วมกันปฏิบัติและร่วมกันประเมินผล เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ประสานสัมพันธ์กันระหว่างผู้นิเทศภายในเป็นไปตามมาตรฐานที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่กำหนดไว้นั่นเอง

7. กิจกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษา

กิจกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษามีความสำคัญต่อการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้นสถานศึกษาจะต้องเลือกกิจกรรมการนิเทศให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ซึ่งนักการศึกษาได้เสนอกิจกรรมการนิเทศไว้ ดังนี้

เป็น เอ็ม แฮริส (Harris, 1975 : 97 - 99) ได้เสนอกิจกรรมการนิเทศไว้ดังนี้

1. การบรรยาย
2. การบรรยายโดยมีสื่อประกอบ
3. การเสนอข้อมูลเป็นกลุ่ม
4. การดูภาพยนตร์หรือโทรทัศน์
5. การฟังจากเทป วิทยุและงานเสียง
6. การจัดนิทรรศการ
7. การสังเกตภายในห้องเรียน
8. การสาธิต
9. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
10. การสัมภาษณ์เฉพาะเรื่อง
11. การสัมภาษณ์ทางอ้อม
12. การอภิปราย
13. การอ่าน
14. การวิเคราะห์ข้อมูล
15. การระดมสมอง
16. การบันทึกวีดีโอเทปและถ่ายภาพ
17. การจัดทำเครื่องมือและแบบทดสอบ
18. การประชุมกลุ่มย่อย
19. การพาไปทัศนศึกษา
20. การเขียนเขียน
21. บทบาทสมมติ
22. การเขียน
23. การปฏิบัติตามคำแนะนำ

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน (2545 : 20) ได้เสนอกิจกรรม
การนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ 16 กิจกรรม ดังนี้

1. การประชุมก่อนเปิดภาคเรียน
2. การประชุมนิเทศครูใหม่
3. การให้คำปรึกษาหารือ แนะนำ
4. การอบรม
5. การประชุมเชิงปฏิบัติการ
6. การสัมมนา
7. การระดมความคิด
8. การสาธิตการสอน
9. การให้ศึกษาเอกสารทางวิชาการ
10. การสนทนาทางวิชาการ
11. การเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน
12. การศึกษาดูงาน
13. การสังเกตการสอน
14. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
15. การเขียนเอกสาร/บทความทางวิชาการ
16. การจัดนิทรรศการ

จากกิจกรรมที่นำเสนอ สรุปได้เป็น 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมที่ใช้เป็นรายบุคคล
กิจกรรมที่ใช้กับกลุ่มขนาดเล็ก และกิจกรรมที่ใช้กับกลุ่มขนาดใหญ่ ดังนั้นการนำกิจกรรม
การนิเทศไปใช้ ผู้นิเทศต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมโดยคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การนิเทศ
2. ขนาดของกลุ่มผู้รับการนิเทศ
3. มีความเป็นไปได้ในทางการปฏิบัติ
4. คุณภาพหรือประสพการณ์ที่ต้องการ
5. เหมาะสมกับศักยภาพของสถานศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

วินัย คงพ่วง (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษา กับผลการประเมินคุณภาพนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2539 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ผลการวิจัย พบว่า

1. การปฏิบัติงานทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษา โดยส่วนรวมเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า งานวัดและประเมินผลอยู่ในลำดับสูง รองลงมาตามลำดับ คือ งานการเรียนการสอน งานด้านการวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงานส่วนส่งเสริมการสอน งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน งานนิเทศการศึกษา งานห้องสมุด และงานประชุมอบรมทางวิชาการ

2. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานมี ดังนี้ การขาดความรู้ความเข้าใจในด้านหลักสูตร ขาดเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ ไม่มีสถานที่จัดห้องสมุด การไม่เข้าใจงานนิเทศภายใน

อุดม อุดม (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับการปฏิบัติงานวิชาการในสถานศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า

1. สถานศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีการปฏิบัติงานวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาตามขนาดสถานศึกษา ก็พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน และสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีสภาพการปฏิบัติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่กับสถานศึกษาขนาดกลาง สถานศึกษาขนาดใหญ่กับสถานศึกษาขนาดกลาง และสถานศึกษาขนาดกลางกับสถานศึกษาขนาดเล็ก มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. เมื่อเปรียบเทียบปัญหากับการปฏิบัติงานพิจารณาจำแนกตามตัวแปรที่ศึกษาพบว่า

2.1 ผู้บริหาร และครูผู้สอนสถานศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีทัศนะเกี่ยวกับระดับปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการ ทั้งเป็นส่วนรวมและเป็นรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาประถมศึกษาต่างกัน (ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก) มีทัศนะเกี่ยวกับระดับปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการ ทั้งโดยส่วนรวม และเป็นรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นงานห้องสมุด พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดกลางและขนาดใหญ่ มีระดับปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการ ในห้องสมุด แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดกลาง มีระดับปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการในงานห้องสมุด สูงกว่าผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษาขนาดใหญ่ และผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีระดับปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการในงานห้องสมุด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กมีระดับปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการในงานห้องสมุด สูงกว่าผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษาขนาดใหญ่

2.3 เมื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างประสพการณ์ในตำแหน่งกับขนาดของสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสพการณ์ในตำแหน่งต่างกันและปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการ แตกต่างกัน

ณัฐกร แก่นดี (2545 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีปัญหาการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

นิติศาสตร์ เวชกามา (2546 : 98) พบว่า ครูผู้สอนในสถานศึกษาขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ปีการศึกษา 2543 มีความต้องการการนิเทศการศึกษาโดยส่วนรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับดีมากทุกด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านห้องสมุด ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร ด้านการวัดผลและประเมินผล

ฉัตรชัย มุระดา (2546 : 131) พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบและเจตคติต่อการนิเทศภายในสถานศึกษา ของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีความรู้ความเข้าใจในระดับน้อย 1 ข้อ คือ การวางแผน

โครงการนิเทศภายในสถานศึกษา นอกจากนั้น อยู่ในระดับดีมาก เมื่อจำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่า เรื่องจุดเริ่มต้นของโครงการนิเทศภายในสถานศึกษา อยู่ในระดับมากทุกขนาด และเรื่องการวางแผนงาน โครงการงานนิเทศภายในสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อยทุกขนาด ส่วนผู้บริหารสถานศึกษาขนาดกลางมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ อยู่ในระดับน้อย และผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง การศึกษาความจำเป็นสำหรับการนิเทศภายในสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อย ขณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดอื่น มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก

ชวลี ผลว่า (2546 : 97) พบว่า การดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา ประถมศึกษาในทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสุรินทร์ โดยมีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาค่า คือ ด้านวิธีสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านเอกสารประกอบหลักสูตร และด้านหลักสูตร

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เอกที (Agthe. 1980 : 3076 - 3077) ศึกษาการรับรู้บทบาทและหน้าที่ของครูใหญ่และครูในงานวิชาการ พบว่า

1. ครูใหญ่บริหารงานอื่น ๆ มากเกินไป ควรให้ความสำคัญในการนิเทศการศึกษาให้มากขึ้น
2. ครูใหญ่และครูยอมรับว่า การปรับปรุงการเรียนการสอนจำเป็นต้องทำเป็นคณะ
3. ครูใหญ่จะต้องเปลี่ยนบทบาทจากเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานงานและให้มีการทำงานเป็นคณะมากขึ้น

แมททอกซ์ (Mattox. 1987 : 6061 - A) ศึกษาถึงความต้องการในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษาในรัฐอิลลินอยส์ พบว่า ความต้องการอยู่ในระดับดีมาก คือ ความต้องการที่จะมีความสามารถในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศและการประเมินผล ตลอดจนความต้องการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร

ลี (Lee. 1974 : 4135 - A) ได้วิจัยเรื่อง หน้าที่ทางกรนิเทศการศึกษาของครูใหญ่สถานศึกษาทางภาคใต้ของรัฐนิวเม็กซิโก สหรัฐอเมริกา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแรงผลักดันให้มีการปรับปรุงโครงการนิเทศการศึกษา เพื่อศึกษาความเห็นเกี่ยวกับหน้าที่นิเทศ

ของครูใหญ่และครูซึ่งวิธีศึกษาได้ขอร้องให้ครูใหญ่และครูอีกกลุ่มหนึ่ง รวบรวมพฤติกรรมการณ์เทศที่ไม่มีประสิทธิภาพ สรุปผลการวิจัยว่า

1. ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของครูไม่ทำให้ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์เทศของครูใหญ่แตกต่างกัน
2. อายุราชการของครูไม่ทำให้ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์เทศของครูใหญ่แตกต่างกัน
3. ตำแหน่งครู ไม่ทำให้ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์เทศของครูใหญ่แตกต่างกัน
4. ครูผู้หญิงและครูผู้ชายมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิเทศของครูใหญ่ ไม่แตกต่างกัน
5. ครูใหญ่สถานศึกษาประถมศึกษา ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างครูภายในสถานศึกษาด้วยกันมากกว่าสถานศึกษามัธยมศึกษา
6. ครูจะรายงานพฤติกรรมการณ์เทศการศึกษาของครูใหญ่ ด้านที่ไม่มีประสิทธิภาพมากกว่าด้านที่มีประสิทธิภาพ แสดงว่า ครูใหญ่เชื่อว่าคนทำหน้าที่ดีที่สุดแล้วมากกว่าที่ครูคิด

เจอร์ราน (Jeran, 1975 : 694 – 695) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทที่คาดหวังของผู้ที่ทำการนิเทศในสถานศึกษาประถมศึกษาแบบนอกระบบสถานศึกษาที่เน้นการทำงานเป็นทีมและเป็นรายบุคคล โดยมีจุดมุ่งหมายจะศึกษาว่าการให้บริการด้านนิเทศจะเป็นการช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนในสถานศึกษาประถมศึกษานอกระบบสถานศึกษาได้มากที่สุด โดยถามจากกลุ่มศึกษานิเทศก์ครูใหญ่ และครู – อาจารย์ ในรัฐโคโรราโด ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นตรงกันว่า การให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมต้องการก่อนสิ่งอื่น
2. ครูใหญ่กับศึกษานิเทศก์มีความเห็นตรงกันมากกว่ามากกว่าครูใหญ่กับครู
3. ครูใหญ่กับศึกษานิเทศก์ เห็นความสำคัญของบทบาทผู้นิเทศในการที่จะติดต่อเพื่อวางแผนเกี่ยวกับนักเรียน และคณะครู สูงกว่ากลุ่มครู
4. ครูใหญ่มีความเห็นว่า การพบปะผู้นิเทศเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพื่อจะได้ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับปัญหาในการจัดการเรียนการสอน
5. ครูได้ให้ความสำคัญสูง ในเรื่องที่จะให้ผู้ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศ

จัดการเรียนการสอน

ได้มีการสรุปและให้ข้อเสนอแนะในการวิจัยไว้ ดังนี้

1. การฝึกอบรมต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่สถานศึกษาจะต้องคำนึงถึง
ขนบธรรมเนียมของชุมชนเป็นหลัก
2. ครู – อาจารย์ในสถานศึกษา ควรมีสิทธิในการเลือกบุคลากรเข้ามา
ทำงานเป็นกลุ่ม
3. ควรนำเรื่องการวางแผนหลักสูตรไปเปรียบเทียบกับสถานศึกษาอื่น โดย
ครูใหญ่ ศึกษานิเทศก์เป็นผู้รับผิดชอบ
4. ครูใหญ่ควรเป็นผู้นำในการปรับปรุงการเรียนการสอน

เวน (Wayne. 1980 : 1293 – A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การรับรู้บทบาทการนิเทศ
การศึกษาของครูใหญ่สถานศึกษาประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการนิเทศ
การศึกษาของครูใหญ่ ในเรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบและขอบข่ายของงานนิเทศและวิธีการ
นิเทศภายในสถานศึกษาประถมศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษา
ในรัฐเวอร์จิเนียจำนวน 278 คน พบว่า

1. ในด้านความรับผิดชอบและขอบข่ายของงานที่มีอันดับความสำคัญสูง
ได้แก่ งานที่เกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน การแนะแนว การบริหารและงานวิชาการ และ
งานนิเทศภายในสถานศึกษา
2. งานนิเทศภายในสถานศึกษา ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบก็คือ ครูใหญ่และ
ผู้ช่วยครูใหญ่ ส่วนครูผู้สอนมีบทบาทน้อยมาก
3. เวลาที่ใช้ในการทำงาน งานบริหารด้านเวลาน้อยที่สุด คือ งานที่
เกี่ยวข้องกับพัสดุ ส่วนงานที่ใช้เวลามากที่สุด คืองานด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา งาน
หลักสูตรและการสอน และงานแนะแนวในสถานศึกษา
4. วิธีการนิเทศที่ประสบผล คือ วิธีเยี่ยมชั้นเรียน การประชุมร่วมกับครู
ส่วนวิธีที่ไม่ได้ผล คือ การใช้สื่อด้านเอกสาร

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานการนิเทศภายในสถานศึกษา สรุป
ได้ว่า การบริหารงานวิชาการที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้น มีปัจจัยและองค์ประกอบที่สำคัญ คือ
การบริหารหลักสูตร การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การวัดผล
ประเมินผล งานห้องสมุด และการให้ความรู้แก่บุคลากรด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งผู้บริหาร
สถานศึกษา และครูผู้สอน ตลอดจนขนาดของสถานศึกษา เป็นตัวแปรที่มีความสำคัญที่ส่งผล

ต่อสภาพการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3 โดยศึกษาในตัวแปรด้านสถานภาพของบุคลากร และขนาดของสถานศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลและสารสนเทศในการดำเนินการนิเทศอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการบริหารงานวิชาการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY